

ROSA PEROY
@RPeroy

Quan es va il·luminar la Vall de

En 'Allò que va passar a Cardós' (Ed. Proa) Ramon Solsona explica la història humana darrera la construcció de la central hidroelèctrica

TAVASCAN

"Quan van haver acabat la gran muralla de la Xina, on van anar a dormir els treballadors? Qui va bastir els arcs de triomf que omplen la gran Roma?"

Aquest és un fragment del poema de Bertolt Brecht *Preguntes d'un treballador que llegeix* que obre la novel·la i que resumeix a la perfecció el per què Ramon Solsona es va decidir a escriure *Allò que va passar a Cardós*, una novel·la de 460 pàgines on s'explica un fet inventat: l'assassinat d'un guàrdia civil a la vall de Cardós una nit de neu de 1965. La causa i conseqüències del crim serveixen Solsona per explicar el trasbals que va experimentar aquest territori durant els anys seixanta, quan milers de treballadors arribaren de diferents punts de l'Estat, sobretot d'Andalusia i Extremadura, per treballar en la construcció de la gran central hidroelèctrica.

La cita brechtiana no enganya: qui va construir les piràmides? O dit d'una altra manera: qui va fer possible que enmig de la vall del Pallars Sobirà s'erigís un complex hidroelèctric fruit de l'excavació de més de cinquanta quilòmetres de galeries subterrànies, pous verticals i quatre centrals invisibles des de l'exterior? Per Solsona, la novel·la "és un homenatge a tots aquests milers d'herois sense nom" que lluny de casa seva i allotjats en campaments distribuïts des del pla fins als llacs més alts, a 2.000 metres, van fer possible aquesta gran infraestructura.

TRANSFORMACIÓ ECONÒMICA I SOCIAL

La novel·la reflecteix aquesta transformació de la vall, tant de paisatge com en el vessant social, en plena dictadura franquista, on, tanmateix, la Guerra Civil ja comença a quedar lluny i arriben la televisió, el 600, el turisme, el twist i el biquini. Sis anys després de *L'home de la maleta* —els ma-

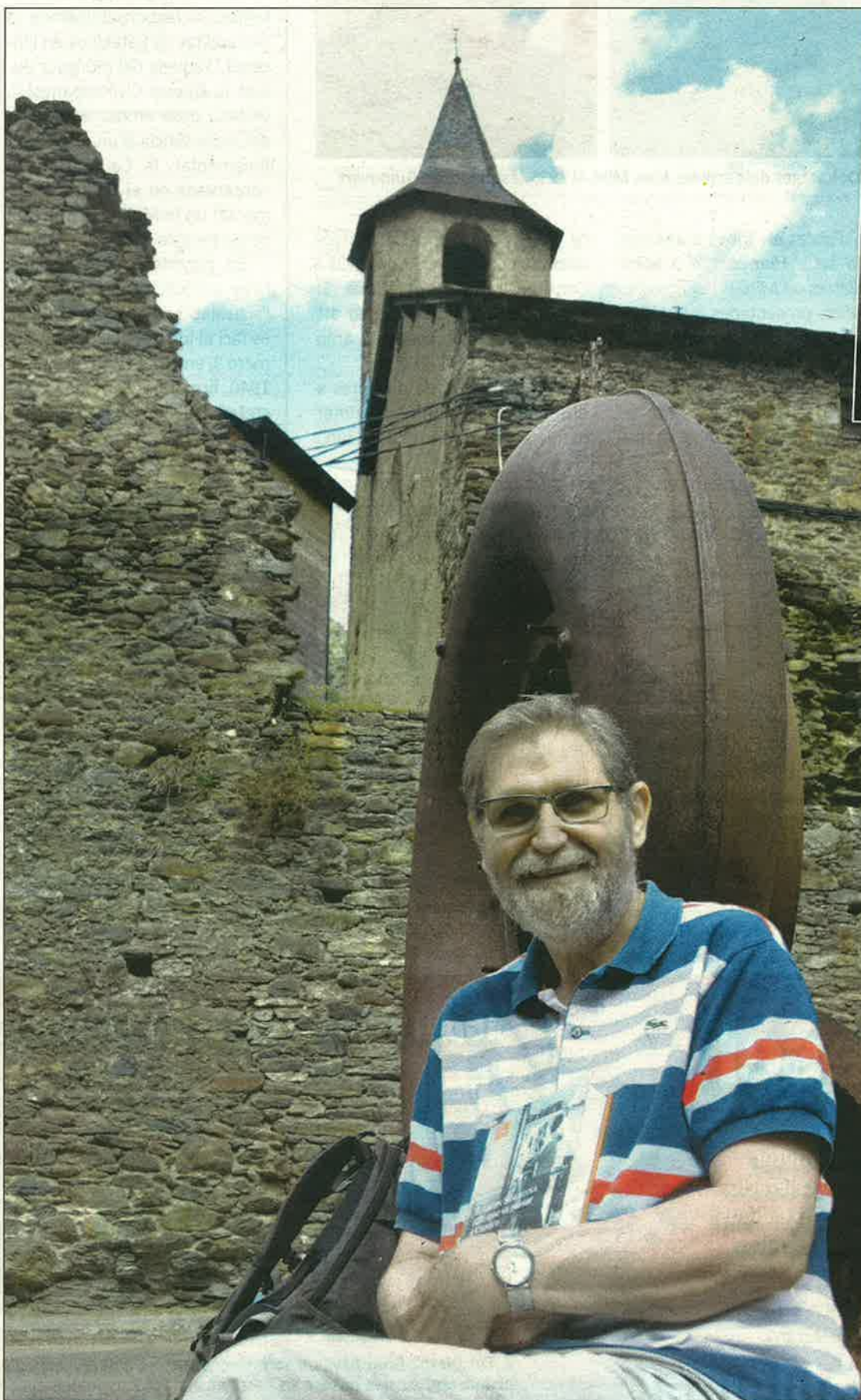
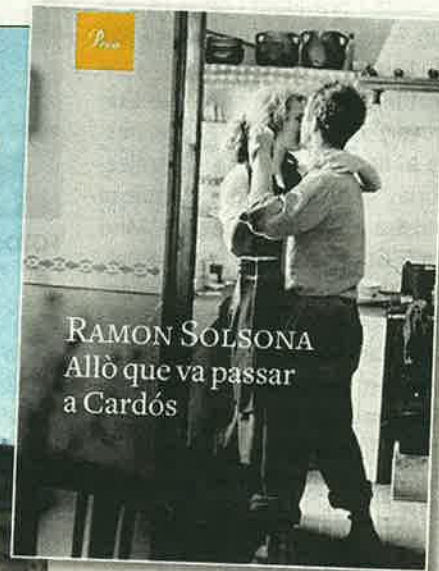

FOTO: R. Peroy / Solsona davant una antiga turbina de la central hidroelèctrica de Tavascan, ara una escultura

teixos que ha trigat l'autor a escriure el llibre—, Solsona ens ofereix una història coral, amb una estructura àgil, dialogada i amb dos plànols temporals ben diferenciats —1965 i l'actualitat— on reflecteix el xoc i alhora la convivència de dues societats diferents, en una època de transició, el *desenvolupisme*, on "com buscadors d'or, una corrua de persones acut a Cardós a la recerca d'una feina". S'allotgen en campaments i pobles, des del pla fins als llacs més alts, i les seues històries d'emigració i desarrelament, d'amor i de lluita s'encreuen les unes amb les altres. Hi ha conflictes de convivència, prosperitat econòmica, accidents de treball, corruptes i el rerefons permanent de la dictadura. Un assassinat ho lliga tot.

"En la novel·la", remarca Solsona, "vaig voler fer esment en què en el Pallars van començar alhora les obres de Tremp i la Vall Fosca, aquestes darreres a 2.000 metres, sense aturar-se a l'hivern, a inicis del segle XX. Encara que soni primitiu, el 1965 ja hi havia una tecnologia, com barrines pneumàtiques, que facilitaven una mica la feina".

ELS 'COPISEROS'

A Cardós van venir primer homes sols, que, en establir-se, van generar un efecte crida, buscant feina. Venien autocars que reco-

El Mercadal, una plaça porxada que és el centre de l'orgull balaguerí

El rei Pere I va donar a Balaguer el privilegi de celebrar el mercat dels dissabtes el 16 de setembre de 1211.

Segre

aquesta plaça "le disputa a la de Vich la supremacia entre todas las de Catalunya".

En aquest indret també s'hi conserven encara les parades del reng. Dia sí i altre també (amb l'excepció de diumenge) aquesta tradició de venda directa dels productes de l'Horta regada pel Segre i les sèquies del Cub i del Comte encara esdevé un segell d'identitat. Encarnació Font, una de les dos persones que hi fan parada, té clar que malgrat els avatars del temps, aquesta tradició no es perdrà mai. Amb 35 anys al Reng està convençuda que "els pagesos ho tornaran a remuntar" i afegeix, amb la mirada posada a la plaça, que "això és el poble". I és que sosté que "passar el pont és un altre món".

Des de la plaça estant es percep una imatge força acurada de l'entramat de la ciutat. La muralla (que es pot recórrer íntegrament en la seva part conservada) i l'església de Santa Maria, un temple gòtic fundat per la comtessa Cecília de Comenges el 1351, donen pas a un recorregut pels carrers d'origen andalusí que s'afaldonen per sota de l'església i que té en les artèries del carrer d'Avall i el carrer Major, a més de les places del Pou i de Sant Salvador, els seus principals referents.

Però si d'una cosa presumeix Balaguer, a més de la plaça, és de la seva façana fluvial. El riu Segre és el nexa d'unió entre el centre històric i el Balaguer nou que, pas-

FOTO: Santi Iglesias / El riu, Santa Maria i el pont dibuixen la imatge que esdevé l'autèntic 'sky line' de la ciutat

sats els dos ponts, dona la possibilitat de contemplar l'autèntic sky line de la ciutat, format pel Carrer del Pont, de belles i majestuoses arcades, i la silueta panoràmica de la muralla, Santa Maria i el Sant Crist. I és des del Sant Crist estant que es pot contemplar els orígens de la ciutat. En aquest indret, al Pla d'Almatà, va néixer Balaguer al segle VIII. Amb 27 hectàrees i un entorn propici per controlar el pas del riu Segre cap a la Septimània francesa, els àrabs van construir una autèntica ciutat que si bé només s'ha excavat en una petita part es coneix amb el nom de "l'Empúries Islàmica" pel seu potencial arqueològic.

Al Pla d'Almatà li va seguir la construcció del Castell Formós, que segons relata l'historiador

àrab Isa B. Ahmad, es va començar a aixecar l'octubre del 897, poc després que el Senyor de la Frontera ferís de mort Guifré el Pilós. Aquest castell també va albergar el segle XI el Palau de la Suda, un espai que la directora del Museu de la Noguera, Carme Alòs, apunta que podria ser obra del darrer Califa de Còrdoba, últim descendent de la dinastia dels Omeies i que en aquells anys ja havia demanat asil al Senyor de la Taifa de Saragossa.

A partir de la conquesta cristiana, el 1105, l'antiga ciutat es va anar abandonant progressivament per desplaçar-se cap a la falda de la ciutat. Balaguer va esdevenir capital del Comtat d'Urgell i al castell hi va néixer el rei Pere el Cerimoniós, conqueridor de Sar-

denya i responsable en part que avui encara es parli català a l'Alguer. La fortalesa, però, formosa en un altre temps, va quedar totalment destrossada quan el rei Ferran d'Antequera va entrar a la ciutat després de la rendició del comte Jaume. Les bombes que es van llançar durant el setge de Balaguer, a més de les guixeries i pintures que feien singular el castell, encara es poden veure avui al Museu de la Noguera, com s'hi pot veure també la història d'una ciutat de passat andalusí i cultura comtal que mira al riu Segre entre pla i muntanya. Potser per això el professor de Cervera Ramon Turull va escriure que "Balaguer tenia alguna cosa més que espai; tenia temps. En una paraula: caràcter".

Les cançons de gesta i "l'or de Balaguer"

"Ni per tot l'or de Balaguer", diuen algunes cançons de gesta fent referència al riu Segre. Sense anar més lluny, el predicador i professor de l'Estudi General Anselm Turmeda també afirma que hi ha vist or "en abundància barrejat amb arena". I és que fet i fet el Segre sempre havia estat un riu àuric. Avui, el Museu de l'Or, ubicat a l'antic edifici del Molí de l'Esquerrà i situat estratègicament a la vora del Segre, reivindica aquest passat amb activitats que permeten buscar or tant al riu com a les pròpies instal·lacions. I és que s'explica que el Segre, que naix a la Cerdanya francesa i beu del Valira i les dos Nogueres, sempre havia estat ric en aquest metall. Si és a

FOTO: Santi Iglesias / El Museu de l'Or recorda el passat àuric del riu Segre amb tallers per buscar or

Balaguer on geòlegs com Manel Viladevall han recuperat aquest llegat és perquè aquí comença el curs baix del riu, on l'aigua perd força i queda dipositat com

a sediment. Ara per ara, el riu porta de 4 a 8 partícules d'or per cada 120 litres de grava i d'arena, moltes menys de les que arribaven ara fa 100 anys abans de

la construcció dels pantans. Tot i això, com recorda la guia del Museu de l'Or, Carme Brusau, "cent anys no són res geològicament parlant".

Però si per alguna cosa es destaca el Mercadal, a part de les seves porxades, és pel mercat dels dissabtes, una concessió que va fer el rei Pere I el 16 de setembre de 1211 i que des de llavors no s'ha deixat de celebrar ni un sol dia (amb l'excepció de Nadal, cap d'any i el dia del Sant Crist, patró de la ciutat). No en va Josep Vallverdú explica que "tot balaguerí farà que els visitants vagin en primer terme al Mercadal, amb la seva múltiple arcuació, les seves proporcions a mida humana i l'equilibri entre espai i cossos" i afegeix que "si és un dia de mercat llavors es desferma una mena d'orgull balaguerí que només cospa qui ha viscut entre els naturals de la ciutat". Potser per això els viatgers francesos Deffontaines i Durliat van concloure que